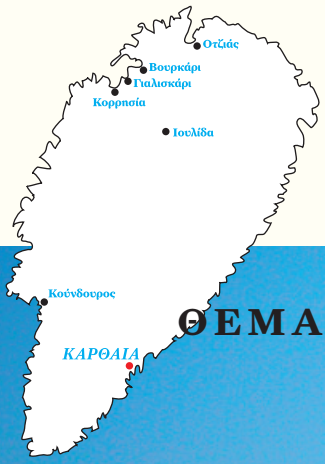

ΚΑΡΘΑΙΑ ΚΕΑΣ

—Έργα ανάδειξης του αρχαιολογικού χώρου

01 Γενική άποψη της ακρόπολης της Καρθαίας από δυτικά.

Ε. ΣΗΜΑΝΤΩΝΗ-ΜΠΟΥΡΝΙΑ

Καθηγήτρια Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Αθηνών, Πρόεδρος Επιστημονικής Επιτροπής για τη «συντήρηση και ανάδειξη της αρχαίας Καρθαίας Κέας»

ΔΡ ΤΑΝΙΑ ΠΑΝΑΓΟΥ

Αρχαιολόγος της ΚΑ' ΕΠΚΑ, αποσπασμένη στην Επιστημονική Επιτροπή για τη «συντήρηση και ανάδειξη της αρχαίας Καρθαίας Κέας»

Προσιτός από τη θάλασσα με βάρκα και από ξηράς με τα πόδια ή με υποζύγιο, μέσα από ένα πυκνό δίκτυο αρχαίων μονοπατιών, ο αρχαιολογικός χώρος της Καρθαίας, στα νοτιοανατολικά της νήσου Κέας, αποζημιώνει τους επισκέπτες του με τον πλούτο των μνημείων και το απαράμιλλο φυσικό κάλλος του περιβάλλοντός του. Οι εργασίες, που ξεκίνησαν το 2001 και ολοκληρώθηκαν το 2009, στόχο είχαν να δημιουργήσουν έναν επισκέψιμο αρχαιολογικό χώρο όπου η πρόσληψη του αρχαίου πολιτισμού να συνδυάζεται με την εμπειρία της παρθένας φύσης.

Υπόμνημα

1 Ναός Απόλλωνος Πυθίου
2 Ναός «Αθηνάς»
3 Πρόπυλο
4 Κτήριο D
5 Θέατρο
6 Οδός που συνδέει τα δύο άνδηρα της ακρόπολης
7 Τείχη, πύργοι και αναλήμματα
8 Καταβυθισμένος λιμενοβραχίονας
9 Ύψωμα «Κουλάς»
12 Δεξαμενές διαφόρων περιόδων
13 Τάφοι των πρώιμων βυζαντινών χρόνων
Με χρώμα δηλώνονται οι σύγχρονες επεμβάσεις/διαμορφώσεις του αρχαιολογικού χώρου.

02

Η ΚΕΑ, ΝΗΣΙ ΤΩΝ ΔΥΤΙΚΩΝ ΚΥΚΛΑδων που αποτελεί σχεδόν προέκταση της Αττικής, έχει ως ένα βαθμό ξεφύγει από τη μοίρα των υπόλοιπων νησιών του Αρχιπελάγους εξαιτίας, πιθανότατα, των κακών συγκοινωνιακών συνθηκών που επικρατούσαν μέχρι πρόσφατα. Διατήρησε έτσι σε μεγάλο βαθμό τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του τοπίου της, κυρίως στο νότιο και ανατολικό τμήμα, όπου το φυσικό και πολιτιστικό απόθεμα διατηρείται σχεδόν ακέραιο. Αυτό το τμήμα δίνει ακόμη στο νησί τη δυνατότητα να προσδιορίσει τους αναπτυξιακούς του στόχους στο πλαίσιο και σύμφωνα με τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης. Όμως, τα περιθώρια για διατήρηση του περιβάλλοντος και για ποιοτική διαχείριση του πολιτιστικού πλούτου της Κέας στενεύουν επικίνδυνα. Από το 2002 έως το 2009 υλοποιήθηκε στη δύσβατη και δυσπρόσιτη θέση της Καρθαίας, μίας από τις πιο ενδιαφέρουσες σε πλούτο ιστορικής πληροφόρησης και φυσικό κάλλος θέσεις των Κυκλάδων, ένα έργο που στόχευε στη δημιουργία συγκροτημένου αρχαιολογικού χώρου με σεβασμό στις ιδιαίτερες απαιτήσεις της περιοχής.

Η απομακρυσμένη και δυσπρόσιτη, με τα σημερινά δεδομένα, θέση της Καρθαίας συνετέλεσε στο να παραμείνει σχεδόν αναλλοίωτη και αλώβητη από τις καταστροφές που έχουν προκαλέσει στα περισσότερα σημεία του ελληνικού χώρου ο μαζικός τουρισμός και η αλόγιστη γεωργική ή βιομηχανική εκμετάλλευση. Σπάνια βρίσκει κανείς σήμερα στην Ελλάδα θέσεις όπου ιστορία και φύση αποτελούν ένα τόσο αρμονικά δεμένο σύνολο.

Ο χώρος και τα μνημεία

Η Καρθαία υπήρξε μία από τις τέσσερις αρχαίες πόλεις-κράτη της Κέας και η επικράτειά της εκτεινόταν σε ολόκληρο το νοτιοανατολικό τμήμα του νησιού. Κατοικήθηκε αδιάλειπτα από το τέλος της Γεωμετρικής εποχής έως την ύστερη αρχαιότητα, φθάνοντας σε μέγιστη ακμή κατά την Αρχαϊκή περίοδο. Το κέντρο της αρχαίας πόλης με την τειχισμένη ακρόπολη, τους ναούς, τα δημόσια κτήρια και το λιμάνι, βρίσκεται στην άκρη μιας βραχώδους λοφοσειράς και εποπτεύει έναν διπλό όρμο, τις μικρές και τις μεγάλες «Πόλες».

Στον 4ο Παιάνα του Πινδάρου (στ. 13-14) γίνεται για πρώτη φορά μνεία του ονόματος της Καρθαίας στην αρχαία γραμματεία: «Αυτόν τον στενό, βραχώδη κόρφο γης, την Καρθαία, δεν θα την άλλαζα ούτε με την ίδια τη Βαβυλώνα»

03

02 **Γενικό τοπογραφικό. Σχέδιο της αρχιτέκτονος Δ. Μαυροκορδάτου.**

03 **Ο ναός του Απόλλωνος μετά το πέρας των εργασιών.**

04 **Ο ναός του Απόλλωνος πριν από τις εργασίες.**

04

(*Κάρθαια μὲν ἀλαθέως ἐλαχύνωτον στέρνον χθονός, ὅμως γε μὰν οὗτοι νιν Βαβυλῶνος ἀμείψομαι*). Πρόκειται για ακριβέστατη περιγραφή του βραχώδους τοπίου με την πυκνή θαμνώδη βλάστηση, μέσα στο οποίο αναπτύσσονται τα λείψανα της αρχαίας πόλης, πλαισιωμένα από τις κοιλάδες δύο χειμάρρων και βρεχόμενα από το Αιγαίο.

Στο χώρο δεσπόζει ένας βραχώδης όγκος, ο σημερινός «Κουλάς», στον οποίο εντοπίζονται τα πρωιμότερα τεκμήρια ανθρώπινης δραστηριότητας κατά τους Ύστερους Γεωμετρικούς χρόνους, καθώς και μια από τις τελευταίες προσπάθειες οχύρωσης κατά την ύστερη αρχαιότητα, με επαναχρησιμοποιημένες μαρμάρινες λιθοπλίνθους.

Την ακρόπολη περιτρέχουν τείχη, ενώ στο χαμηλότερο τμήμα της δημιουργήθηκαν δύο τεχνητά άνδηρα προκειμένου

να εξευρεθεί χώρος για την ανέγερση ναών και δημόσιων οικοδομημάτων.

Στο χαμηλότερο και πλησιέστερο προς τη θάλασσα άνδηρο της ακρόπολης της Καρθαίας βρίσκεται ο ναός του Πυθίου Απόλλωνος. Πρόκειται για πρόστυλο δωρικό ναό, του 530 π.Χ. περίπου, με μήκος 100 ποδών («εκατόμπεδος»). Κατασκευάσθηκε κυρίως από τοπικό γκρίζο ασβεστόλιθο, στέκεται πάνω σε τρίβαθμη κρηπίδα και έχει πρόναο με έξι κίονες «εν παραστάσι», από τους οποίους μόνο ίχνη είναι πλέον ορατά πάνω στο στυλοβάτη. Ο υπερβολικά μεγάλος σηκός διαθέτει δεύτερη είσοδο κοντά στον πίσω τοίχο. Τη στέγη στήριζαν πέντε κίονες (ή πεσσοί;) κατά μήκος του μακρού άξονα του σηκού, από τους οποίους διατηρείται μόνο η θεμελίωση. Υπήρξε ο κυριότερος λατρευτικός χώρος της πόλης, σύμφωνα με φιλολογικές και επιγραφικές μαρτυρίες. Στον πρόναο και στην πλατεία του ναού υπήρχαν πολλά αναθήματα και ψηφίσματα της βουλής και του δήμου των Καρθαιέων, όπως μαρτυρούν τα σωζόμενα σήμερα βάθρα.

Στο ανώτερο άνδηρο βρίσκεται ένας μικρότερος και κατά μία γενιά νεότερος ναός (περ. 500 π.Χ.), ο οποίος ήταν πιθανώς αφιερωμένος στη λατρεία της θεάς Αθηνάς. Ο ναός της «Αθηνάς» είναι περίπτερος με 6×11 πώρινους δωρικούς κίονες και διαθέτει πρόναο δίστυλο εν παραστάσι και σηκό. Λίθοι από λευκό τοπικό ασβεστόλιθο σε ισοδομική τοιχοδομία συγκροτούν την εξωτερική όψη των τοίχων του σηκού, ενώ το δάπεδο του προνάου καλύπτεται από ένα στρώμα κιτρινωπού σκληρού κονιάματος. Τα αετώματα και τα ακρωτήρια του ναού κοσμούνταν από μαρμάρινα γλυπτά, τα σωζόμενα κατάλοιπα των οποίων εκτίθενται στο πρόσφατα ανακαινισμένο Αρχαιολογικό Μουσείο της Κέας στην Ιουλίδα και εικόνιζαν πιθανότατα αμαζονομαχία.

Την είσοδο σε αυτό το ανώτερο άνδηρο όριζε μνημειώδες δωρικό πρόπυλο (αμφιδίστυλο εν παραστάσι), χρονολογούμενο στα μέσα του 5ου αι. π.Χ. Σ' αυτό οδηγούσε από δυτικά ένα κεκλιμένο επίπεδο, ενώ από ανατολικά ένα επιβλητικό κλιμακοστάσιο έκανε δυνατή την επικοινωνία των ανδήρων των δύο ναών.

Στο άνδηρο του ναού της «Αθηνάς» βρισκόταν, τέλος, ένα αδιευκρίνιστης λειτουργίας δημόσιο (;) κτήριο, αποκαλούμενο σήμερα συμβατικά Κτήριο D. Η παρούσα μορφή του χρονολογείται στη στροφή προς τον 3ο αι. π.Χ. Μνημειακό κλιμακοστάσιο έξι βαθμίδων οδηγούσε σε πρόναο με τέσσερις ημιρραβδωτούς δωρικούς κίονες εν παραστάσι. Το δάπεδο του σχεδόν τετράγωνου σηκού κάλυπτε λευκό βοτσαλωτό στις τρεις πλευρές ενός κεντρικού ορθογωνίου από πορφυρό ηφαιστιογενή λίθο και κυβική πώρινη βάση, που όριζε το κέντρο του σηκού. Στη ΝΑ γωνία του σηκού υπάρχει κυκλικό βύθισμα σκαμμένο στο δάπεδο («θησαυρός»;).

Χαμηλά στη νότια πλαγιά της ακρόπολης βρίσκεται το λιθόκτιστο θέατρο της αρχαίας πόλης, ελληνιστικών χρόνων.

Η Καρθαία υπήρξε στην αρχαιότητα ένα σημαντικό κυκλαδίτικο λιμάνι. Στον διπλό όρμο της διακρίνεται σήμερα καταβυθισμένος ο αρχαίος λιμενοβραχίονας (μ. 160 × πλ. 35 μ.), που εκτείνεται έως τη νησίδα και σχηματίζεται από ογκόλιθους, πλάκες και κροκάλες.

Στην κορυφή της λοφοσειράς της Άσπρης Βίγλας, όπου σήμερα βρίσκεται η Παναγία η Μυρτιδιώτισσα, υπήρχε αρχαίος ναός αφιερωμένος σε άγνωστη θεότητα, ενώ στις πλαγιές των λόφων απλωνόταν ο οικιστικός ιστός της αρχαίας πόλης, όπως μαρτυρούν τμήματα τοίχων, κατώφλια, λιθοσωροί και χρηστικά αντικείμενα, που συνέχεια έρχονται στο φως.

Το νεκροταφείο της αρχαίας πόλης εντοπίζεται εκτός των τειχών, στην κοιλάδα ΒΑ της ακρόπολης. Μετά την καταστροφή των αρχαίων μνημείων της ακρόπολης, κατά τη διάρκεια του 6ου και του 7ου αι. μ.Χ., ανοίχθηκαν πολυάριθμοι τάφοι μέσα στο ναό του Απόλλωνα, στο άνδηρο του ναού της «Αθηνάς», στο Κτήριο D και στην κλιτύ προς τον Βαθυπόταμο. Οι τάφοι αυτοί, συχνά κατασκευασμένοι με αρχαία αρχιτεκτονικά μέλη σε δεύτερη χρήση, αποτελούν μαρτυρίες της τελευταίας ανθρώπινης δραστηριότητας στην Καρθαία.

Στην ευρύτερη περιφέρεια της αρχαίας πόλης εντοπίζονται σποραδικά αγροικίες, πύργοι, άφθονοι αναλημματικοί τοίχοι που συγκρατούν άνδηρα αρχαίας καλλιέργειας και σημεία μεταλλουργικής δραστηριότητας. Δίκτυο οδικών αρτηριών, που πολλές φορές συμπίπτουν με τα σωζόμενα παραδοσιακά

05 Ο ναός της «Αθηνάς» πριν από τις εργασίες.

06 Ο ναός της «Αθηνάς» μετά το πέρας των εργασιών.

05

μονοπάτια της Κέας, καθιστούσε δυνατή τη μετακίνηση και την επικοινωνία των κατοίκων.

Παλαιότερη έρευνα

Παρά την πλήρη ερήμωση της περιοχής, τα εντυπωσιακά ερείπια της αρχαίας πόλης παρέμεναν ορατά ανά τους αιώνες και από τα τέλη του 17ου αιώνα άρχισαν να προσελκύουν ξένους αρχαιοδίφες περιηγητές στο απομονωμένο αυτό τμήμα του νησιού. Το 1811 ο δανός αρχαιοδίφης Brøndsted έκανε εκτεταμένες έρευνες στην ακρόπολη της Καρθαίας και αποκόμισε πλούσια αρχαιολογική λεία, τα ίχνη της οποίας χάθηκαν. Τότε για πρώτη φορά η θέση ταυτίστηκε ορθά, και βεβαιωμένα από επιγραφές, με την αρχαία Καρθαία.

Συστηματική αρχαιολογική έρευνα έγινε για πρώτη φορά το 1902 από τη Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή, υπό τον βέλγο αρχαιολόγο P. Graindor, συνεχίστηκε τη δεκαετία του 1960 από την Ελληνική Αρχαιολογική Υπηρεσία και εντατικοποιήθηκε κατά την περίοδο 1987-1995, με κοινό πρόγραμμα του Πανεπιστημίου Αθηνών και του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών.

Το έργο «Συντήρηση και Ανάδειξη Αρχαίας Καρθαίας Κέας»

Δυνατότητα επέμβασης, ώστε να αποτραπεί η ολοένα θρασύτερη ανθρώπινη παρέμβαση στην περιοχή και οι σοβαρότατες φθορές που υφίσταντο τα μνημεία από φυσικές αιτίες, έδωσε το Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης με τη χρηματοδότηση προγράμματος συντήρησης των μνημείων και ανάδειξης της περιοχής τους σε οργανωμένο αρχαιολογικό χώρο, που ξεκίνησε τον Νοέμβριο του 2001 και ολοκληρώθηκε τον Ιούνιο του 2009. Σήμερα ο χώρος υποδέχεται φιλόξενα τους επισκέπτες που επιλέγουν να βρεθούν στην Καρθαία.

Η συντήρηση των μνημείων της ακρόπολης της αρχαίας Καρθαίας στόχευε στην κατά το δυνατό αποκατάσταση των φθορών που έχουν υποστεί στο πέρασμα των αιώνων και στην πρόληψη μελλοντικών, ενώ ως ανάδειξη νοείται η προσπάθεια αποκατάστασης των μνημείων στο βαθμό που επιτρέπει το σωζόμενο αρχαίο υλικό και η λελογισμένη χρήση νέου, μέχρι του σημείου στο οποίο η αρχική μορφή τους γίνεται κατανοητή στο ευρύ κοινό. Το είδος των επεμβάσεων καθορίστηκε κυρίως από την αισθητική σημασία της περιοχής και από την ανάγκη να προστατευθεί, κατά το δυνατόν, αυτό το μοναδικό σύνολο από τη φθορά του χρόνου και από την ανθρώπινη απληστία.

Κύριο μέλημα ήταν η συντήρηση και η ανάδειξη των τεσσάρων πιο επιβλη-

06

07

08

07 **Το θέατρο της Καρθαίας, μερικώς ανεσκαμμένο.**

08 **Το κλιμακοστάσιο που οδηγεί στο Πρόπυλο.**

09 **Άνδηρα ταξινόμησης αρχιτεκτονικών μελών στην πλαγιά του Βαθυπόταμου.**

τικών οικοδομημάτων της ακρόπολης, αφού ούτε ο προϋπολογισμός, ούτε ο διαθέσιμος χρόνος επέτρεπαν, σε αυτή τη φάση τουλάχιστον, να αντιμετωπιστεί το πλήθος των υπόλοιπων σημαντικών μνημείων της περιοχής. Πιο συγκεκριμένα, εργασίες έγιναν στους ναούς του Απόλλωνος, της «Αθηνάς», στο πρόπυλο και στο Κτήριο D. Καταβλήθηκε, παράλληλα, μεγάλη προσπάθεια να αναδειχθεί ο περιβάλλων χώρος των οικοδομημάτων και η αρχαία πορεία που συνέδεε τους ναούς. Απαραίτητες κρίθηκαν επίσης ορισμένες νέες κατασκευές που διευκόλυναν την επαφή του επισκέπτη με το πολιτιστικό και φυσικό περιβάλλον της Καρθαίας, ή που συνέτειναν στην προστασία των μνημείων και του χώρου.

Στο ναό του Απόλλωνα συντηρήθηκαν και περιορισμένα συμπληρώθηκαν η κρηπίδα και οι σωζόμενοι τοίχοι, ενώ επανατοποθετήθηκαν οι πρωτότυπες παραστάδες της θύρας και αντίγραφα της βόρειας παραστάδας του προνάου, ώστε να καταδειχθεί το περίγραμμα του ναού και να του αποδοθεί, μερικώς, η τρίτη διάσταση. Ιδιαίτερο βάρος δόθηκε στην αποκατάσταση και ανάδειξη της αναπόσπαστα συνδεδεμένης με το ναό του Απόλλωνος πλατείας και των βάθρων αναθημάτων που σώζονταν κατά χώραν, καθώς και στην αποκάλυψη, στερέωση και ανάδειξη των αλλεπάλληλων αναλημματικών τοίχων και τοιχίων που συγκρατούν προς τη θάλασσα το ισόπεδο της πλατείας, εμπρός από το ναό.

Συμπληρώθηκαν οι τοίχοι του σηκού του ναού της «Αθηνάς», ώστε να αποφευχθεί η περαιτέρω φθορά τους και να

διασωθεί η απαράμιλλης τοιχοδομίας εσωτερική παρειά τους. Για την ανάδειξη της τρίτης διάστασης του μνημείου κατασκευάστηκαν από συμβατό υλικό και τοποθετήθηκαν αντίγραφα ενός πλήρους κίονος και τριών τμημάτων κιόνων στη ΝΑ γωνία της περίστασης, ένας σφόνδυλος στη ΝΔ γωνία και ένας στο δυτικό πτερό, χωρίς να προκαλείται σύγχυση μεταξύ αρχαίου και νέου υλικού. Τέλος, το αποσπασματικά σωζόμενο κονίαμα του προνάου καλύφθηκε προστατευτικά. Αναδείχθηκε ο διάδρομος κατά μήκος της δυτικής πλευράς του ναού και το μοναδικό σωζόμενο αρχαίο δωρικό κιονόκρανο τοποθετήθηκε διδακτικά δίπλα στο μνημείο, κάτω από ελαφρύ, αδιαφανές στέγαστρο.

Στο πρόπυλο αποκαταστάθηκε σε πρώτη φάση η εντελώς κατεστραμμένη βάση του κτηρίου και οι βαθμίδες με το κεκλιμένο επίπεδο που οδηγούσαν από ανατολικά προς αυτό. Με τις εργασίες αυτές, ο επισκέπτης μπορεί πλέον να αντιληφθεί την κάτοψη και τη λειτουργία του κτηρίου αυτού, που σωζόταν σε επίπεδο θεμελίων και περνούσε απαρατήρητο.

Προϋπόθεση για κάθε προσπάθεια συντήρησης και ανάδειξης του Κτηρίου D ήταν η συστηματική και πλήρης ανασκαφή του, η οποία έγινε στο πλαίσιο του έργου. Οι αναστηλωτικές εργασίες που ακολούθησαν είχαν ως στόχο τη συμπλήρωση της κάτοψης και παράλληλα την προστασία ευπαθών τμημάτων του μνημείου. Έτσι, δύο τοίχοι που έγερναν επικίνδυνα ανατάχθηκαν, ενώ όλοι συμπληρώθηκαν με αρχαίους και νέους λίθους ώστε να γίνει αντιληπτή η κάτοψη. Καλύφθηκε το ευπαθές δάπεδο, επανατοποθετήθηκαν στο μνημείο οι λίθοι του στυλοβάτη και υποδηλώθηκε η κλίμακα.

Στο άνδηρο του ναού της «Αθηνάς» έγιναν εκτεταμένες εργασίες ταξινόμησης αρχιτεκτονικών μελών και αποχωματώσεις. Μεταξύ του ναού της «Αθηνάς» και του Κτηρίου D αποκαλύφθηκε βαθμιδωτή διαμόρφωση του πρανούς, με μαρμάρινο βάθρο αναθήματος και τιμητική επιγραφή του 2ου αι. π.Χ. Φαίνεται πως η διαμόρφωση αυτή μαζί με την κρηπίδα του ναού, το πρόπυλο και τις βαθμίδες του Κτηρίου D συναποτελούσαν μία «θεατρική» κατασκευή που επέτρεπε την ανετότερη θέαση των τελούμενων στην πλατεία του ανδήρου, όπου θα ανέμενε κανείς την ύπαρξη βωμού. Στα βόρεια του ναού της Αθηνάς αποκαλύφθηκε περιοχή με ίχνη λατόμευσης.

Παράλληλα, και σε όλη την έκταση του μονοπατιού που ακολουθεί την ανατολική πλαγιά του Κουλά ενώνοντας τα δύο κυριότερα άνδηρα της ακρόπολης της Καρθαίας, έγιναν εργασίες αποχωμάτωσης και ανάδειξης. Στη βόρεια απόληξη του μονοπατιού, κάτω από το πρόπυλο, ανασκάφηκε τμήμα μνημειώδους κλίμακας, μέρος της οποίας ήταν χτιστό και μέρος λαξευμένο στο βράχο. Ξύλινες βαθμίδες τοποθετήθηκαν στο ανώτερο, εντελώς κατεστραμμένο τμήμα, ώστε να διευκολυνθεί η κυκλοφορία των επισκεπτών και η επικοινωνία των δύο ανδήρων. Στην πορεία της οδού

09

10

αποκαλύφθηκαν αρχαίοι αναλημματικοί τοίχοι και υδραυλικές εγκαταστάσεις για την εξασφάλιση νερού.

Τέλος, στα πρανή του λόφου της ακρόπολης αποκαταστάθηκαν αρχαία άνδηρα, όπου ταξινομήθηκαν τα αρχαία αρχιτεκτονικά μέλη που ήρθαν στο φως κατά την ανασκαφή ή περισυλλέχθηκαν.

Ένας οργανωμένος αρχαιολογικός χώρος δεν χαρακτηρίζεται μόνο από τα μνημεία του. Πολλές νέες κατασκευές είναι απαραίτητες, ώστε να είναι λειτουργικός. Την κίνηση από τις δύο παραλίες προς τον αρχαιολογικό χώρο και την πρόσβαση στα μνημεία εξασφαλίζει πλέον δίκτυο πλακόστρωτων μονοπατιών με σημεία ανάπαυσης σε θέσεις με σκιά ή με εξαιρετική θέα. Δημιουργήθηκαν νέα ή επισκευάσθηκαν παλαιά λιθόκτιστα στηθαία προστασίας επισκεπτών, τα οποία λειτουργούν παράλληλα ως οριοθέτηση του αρχαιολογικού χώρου, καθώς αποφεύχθηκε η περίφραξη με μεταλλικό πλέγμα που θα αποτελούσε παραφωνία στο παρθένο τοπίο.

Η ενημέρωση των επισκεπτών σχετικά με την ιστορία του χώρου και τα μνημεία επιτυγχάνεται με τρεις μεγάλες δίγλωσσες πινακίδες, τοποθετημένες σε επιλεγμένα σημεία.

Τρεις παλαιές λιθόκτιστες αποθήκες που βρίσκονταν στην παραλία της Καρθαίας από την εποχή ακόμα του Brøndstedt, απαλλοτριώθηκαν, συντηρήθηκαν και μετατράπηκαν η πρώτη σε αποθήκη εργοταξιακού υλικού, η δεύτερη σε χώρο μελέτης και η τρίτη σε φυλάκιο.

Από τα δύο σύγχρονα παράνομα κτίσματα στην πλαγιά, απέναντι από το λόφο της ακρόπολης, που απαλλοτριώθηκαν γιατί προσέβαλλαν με την εικόνα τους το ευαίσθητο τοπίο, το πρώτο καθαιρέθηκε και στην πλατφόρμα έδρασής του δημιουργήθηκε σημείο θέασης του χώρου και του τοπίου (belvedere). Το δεύτερο μετασκευάσθηκε σε χώρο φύ-

10 **Το ανώτερο άνδηρο της ακρόπολης της Καρθαίας την άνοιξη.**

11 **Το ανώτερο άνδηρο της ακρόπολης της Καρθαίας το καλοκαίρι.**

11

λαξης και μελέτης ευπαθών αρχιτεκτονικών μελών, ενώ στο ισόγειό του διαμορφώθηκαν άνετοι χώροι υγιεινής.

Στον πλησιέστερο σύγχρονο οικισμό, στην Κάτω Μεριά και στο σημείο από όπου ξεκινά ένα από τα παραδοσιακά μονοπάτια προς την Καρθαία, δημιουργήθηκε μικρός χώρος στάθμευσης και ξύλινο περίπτερο πληροφόρησης με είκοσι ενημερωτικές πινακίδες. Προσφέρεται, έτσι, μια εικόνα του αρχαιολογικού χώρου και γνώση της μορφής και της ιστορίας των μνημείων ακόμα και σε εκείνους που δεν μπορούν ή δεν θέλουν να κατέβουν στην Καρθαία.

Η δύσβατη και δυσπρόσιτη περιοχή στην οποία εκτελέσθηκε το έργο έκανε τη δημιουργία κατάλληλης εργοταξιακής υποδομής και τη μεταφορά αναστηλωτικού και άλλου υλικού πολύ δύσκολη, επιβάλλοντας τεχνικές λύσεις άλλοτε απλές και άλλοτε εξαιρετικά περίπλοκες, που συνδύαζαν τον κοινό νου με τις παραδοσιακές μεθόδους εργασίας και οδήγησαν στην απόκτηση πολύτιμης τεχνογνωσίας και στην εκπαίδευση προσωπικού με πείρα, που φάνηκε και θα φανεί χρήσιμη σε άλλα, αντίστοιχα έργα.

Με την ολοκλήρωση του ενταγμένου στο Γ΄ ΚΠΣ έργου δημιουργήθηκε ένας νέος, επισκέψιμος και πολύ ενδιαφέρων αρχαιολογικός χώρος, σε περιβάλλον προστατευμένο από τις επεμβάσεις της σύγχρονης τεχνολογίας, όπου η πρόσληψη των αξιών του αρχαίου πολιτισμού συνδυάζεται αβίαστα με την εμπειρία της παρθένας φύσης και εντυπώνεται ανεξίτηλα στο μυαλό του επισκέπτη. Η αυξανόμενη προσέλευση, παρά τη δυσχέρεια πρόσβασης, και οι ενθουσιώδεις αντιδράσεις των επισκεπτών του χώρου, βεβαιώνουν ότι η Καρθαία συνεχίζει να ασκεί τη μαγεία της, προσφέροντας πολύτιμη ανταμοιβή σε όσους κόπιασαν και κοπιάζουν για το *ελαχύνωτον στέρνον χθονός*...

Επιλεγμένη βιβλιογραφία

Graindor P., «Fouilles de Karthaia (île de Keos)», *BCH* 29 (1905), σ. 329-361.

Kanellopoulos Ch., «The Classical and Hellenistic building phases of the acropolis of ancient Karthaia, Kea», *AM* 118 (2003), σ. 211-238.

Μενδώνη Λ., «Αρχαιολογικές έρευνες στην Κέα: Αρχαία Καρθαία», *Αρχαιογνωσία* 4 (1985-86) [1989], σ. 149-187.

Μενδώνη Λ. / Α. Μαζαράκης-Αινιάν (επιμ.), *Κέα-Κύθνος: Ιστορία και Αρχαιολογία. Πρακτικά του Διεθνούς Συμποσίου Κέα-Κύθνος, 22-25 Ιουνίου 1994*, Αθήνα 1998.

Σημαντώνη-Μπουρνιά Ε., «Το Έργο της Επιτροπής Συντήρησης και Ανάδειξης του αρχαιολογικού χώρου της Καρθαίας της νήσου Κέας», στο Β. Λαμπρινουδάκης (επιμ.), *Το Έργο των Επισητμονικών Επιτροπών Αναστήλωσης, Συντήρησης και Ανάδειξης Μνημείων*, ΥΠΠΟ, ΤΔΠΕΑΕ, Αθήνα 2006, σ. 423-441.

Σημαντώνη-Μπουρνιά Ε. / Λ. Μενδώνη / Τ.Μ. Πανάγου, *Καρθαία. Ελαχύνωτον στέρνον χθονός...*, Αθήνα 2009.